

CÂTEVA DOCUMENTE INEDITE PRIVIND ACTIVITATEA SPITALULUI JUDEȚEAN DIN PITEȘTI ÎN ANUL 1852

CONSTANTIN ȘERBAN*

Elaborarea acestui studiu privind începuturile asistenței spitalicești în orașul Pitești a pornit de la parcurgerea cu atenție a unui paragraf din cunoscuta monografie despre „Istoria municipiului Pitești” publicată în urmă cu un deceniu și jumătate¹, cu titlul „Evoluția culturii în epoca modernă”, redactat de Silvestru Voinescu², în care se afirmă textual că „În perioada 1833-1838 se organizează primul spital în Pitești cu o capacitate de 30 de paturi”³, autorul făcând referire la lucrarea lui Al. Gălășescu cu titlul „Eforia spitalelor civile din București”⁴, dar și la un document din arhivele de stat Pitești⁵. Drept urmare consultând lucrarea lui Al. Gălășescu am constatat, că la trimiterea respectivă se menționa faptul că la 18 noiembrie 1832, Eforia spitalelor civile cu sediul la București, înaintase generalului Pavel Kiseleff, pe atunci președintele plenipotențiar al divanurilor Moldovei și Țării Românești⁶, un proiect de regulament asupra spitalelor din Țara Românească în care se menționa intenția construirii la Pitești a unui spital pe cheltuiala unui anume Boldescu din Pitești, care în 1837 trebuia să fie gata astfel ca în 1838, să poată fi pus la dispoziția oricui ar dori să se interneze, această instituție dispunând de 30 de paturi⁷. Din textul lucrării lui Al. Gălășescu, rezultă că nici în 1841 spitalul din Pitești încă nu funcționa⁸. Mai mult, pe baza unui document inedit, mai reiese că nici în 1843 nu funcționa acest spital la Pitești⁹. În acest document, foarte important pentru istoria orașului Pitești, care de fapt este o dare de seamă despre starea orașului la acea dată (cuprinzând date demografice și de organizare administrativă etc.) se menționează la capitolul „Trebuințele orașului Pitești”, printre altele că „pentru înființarea unui spital obștesc de 15 paturi, pentru un doctor al spitalului să se deschiză o subscripție publică în județul Argeșului”, cu alte cuvinte pentru înființarea unui spital la Pitești având 15 paturi și pentru plata unui doctor al

* București.

¹ Petre-Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria municipiului Pitești*, București, 1988, p. 3.

² *Ibidem*, p. 185-210.

³ *Ibidem*, p. 208 și nota 374.

⁴ Al. Gălășescu, *Eforia spitalelor civile din București*, București, 1899, p. 345.

⁵ Arhivele Naționale ale României, Filiala Pitești fond Primăria orașului Pitești, dosar 40/1833.

⁶ I. C. Filitti, *Principatele române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul organic*, București, 1934, p. 50; *Istoria românilor*, vol. VII, tom, I, București, 2003, p. 79.

⁷ Al. Gălășescu, *op. cit.*, p. 321, 347.

⁸ *Ibidem*, p. 347.

⁹ Arhivele Naționale ale României, Direcția centrală București, Documente istorice, MV-17.

spitalului, urma să se organizeze o subscripție publică în județul Argeș desigur pentru obținerea de fonduri bănești în acest scop. Dar nu numai atât. În contextul documentului, oricare cititor află că atunci orașul avea 800 de familii, locuind în 14 mahalale, că mai poseda: o școală normală națională, precum și patru școli particulare, una din ele de limba greacă, o temniță, un sediu de pompieri, o piață publică în mijlocul orașului, o fabrică de „tabac de rând“, că toate ulițele mari erau așternute cu piatră, că numai o uliță era luminată în timpul nopții, că primăria avea 20 de paznici de noapte, că prețul pâinii era atunci de 9 parale, al jimblei de 13 parale, iar al câinii de 20 parale iar al lumânărilor de 10 parale, probabil ocaua, că magistratul cheltuia bani pentru repararea podului peste Argeș, că în 1843 magistratul orașului avea un venit anual de 23378 lei și 3 parale etc.¹⁰.

Un alt document inedit din 1852 precizează că în acel an s-au înființat spitalele prin județele Țării românești pentru cei bătuiți de boli venerice¹¹. Tot din același an s-a păstrat o „Listă de cheltuielile urmate cu chiria, reparațiile și obiectele încredințate în trebuința spitalului din orașul Pitești“¹², din care rezultă că aceste cheltuieli se ridicau la suma de 2846 lei, din care se plătiseră 945 lei chiria încăperilor spitalului pe un an, apoi că 150 lei se dăduse pentru achiziționarea de materiale de construcție și reparare a clădirii spitalului (șiță, grinzi de lemn, lați, piroane, cărămizi, var, nisip, pământ), pentru plata zidarilor și a dulgherilor, pentru cumpărare de geamuri, dar și a 15 paturi de spital, a unor bănci, a scuiătorilor, a 15 pături, 15 saltele, 15 dosuri de perne, 36 cearceafuri, 15 tacâmuri de masă, 15 pahare de tinichea, 3 doniți, două albi, 4 sfeșnice de tinichea, 15 străchini, ață și sfoară pentru cusutul saltelelor, trei căruțe de lemne, hârtie și făină pentru lipitul ferestrelor, paie pentru umplutul saltelelor și pusul cearceafurilor, 15 talere, 10 ocale etc.¹³.

Un alt document tot atât de interesant este cel tot din 1852 în care sunt cuprinse cheltuielile făcute pentru „îndestularea bolnavilor din spital pe luna iunie același an, care s-au ridicat la suma de 506 lei și 26 parale“¹⁴. Aceste cheltuieli sunt dispuse pe cele 30 de zile ale acestei luni, în fiecare zi precizându-se și numărul bolnavilor, care variază de la o zi la alta și anume între 11 și 14 după cum urmează: 11 în numai o zi (4), 12 în trei zile (1, 3, 15), 13 în 21 zile (2, 5-14, 16-25), și 14 în cinci zile (26-30). Apoi, că bolnavilor li se dădea zilnic fără excepție pâine sau jimblă și zarzavat. Cât privește carnea, aceasta s-a livrat în 22 zile cu excepția zilelor de vineri și duminică, aceasta fiind înlocuită în acele zile cu mazăre sau linte și o dată cu prune. În privința pastelor făinoase acestea erau de regulă fideaua și grisul; se mai dădea bolnavilor deseori orez de opt ori pe lună, și arpacaș de trei ori. Interesant este faptul că printre alimente figurau de nouă ori într-o lună prunele. Iată în continuare cantitățile de alimente livrate bolnavilor pe o zi. De exemplu, la 1 iunie 1852 s-a cheltuit pentru hrana bolnavilor 3 lei și 27 parale pentru patru ocale și 200 dramuri de carne, 6 ocale de jimblă, una oca de orez și zarzavat. Cele 4 ocale și 200 dramuri de carne sunt echivalente în sistemul metri la 5,719 kg destinată la 12 bolnavi revine de bolnav la circa

¹⁰ Idem.

¹¹ Arhivele Naționale ale României, Ministerul de Interne, fond Direcția Generală a Serviciului Sanitar, 41/1852, f. 6 după o copie din 1856.

¹² Idem, 44/1852, f. 2 r.

¹³ Ibidem.

¹⁴ 1 leu = 40 parale.

476 grame deci aproape 1/2 kg, iar cele 6 ocale de pâine fac 7,626 kg ceea ce revine de bolnav câte 635 g, mai mult de 1/2 kg pe zi¹⁵. În documentele acestui spital nu sunt menționate felurile de mâncare servite bolnavilor, dar este de presupus că zilnic ei aveau o supă sau ciorbă și un fel de mâncare cu carne în zilele de dulce. În ziua de 2 iunie, când în spital au fost 13 bolnavi, cantitatea de carne a sporit la 4 ocale și 350 dramuri, iar a pâinii la 6 ocale și 200 dramuri, iar când numărul bolnavilor a fost de 14, cantitatea de carne a sporit la 5 ocale și 200 dramuri, iar a pâinii la 7 ocale¹⁶.

Tot în evidențele lunii iunie 1852 ale spitalului județean din Pitești au fost consemnate și cheltuieli de altă natură după cum urmează - 9 ocale lumânări de seau în valoare de 27 lei și 9 parale, 3 ocale și 200 săpun pentru spălatul rufelor în valoare de 8 lei și 10 parale; rășină pentru afumatul odăilor spitalului în valoare de 2 lei; ață și ace pentru cusut în valoare de 1 leu și 20 parale; în fine doctoriile trebuincioase bolnavilor cu scăzământ de 25 la 100 în valoare de 187 lei și 7 parale¹⁷.

O listă de cheltuieli similară a fost alcătuită în luna noiembrie același an, 1852, în care sunt incluse aceleași alimente ca și în cea din luna iunie, doar cu unele mici diferențe. Astfel, se arată că numărul bolnavilor în spital a fost mai mic în această lună, variind între 8 și 11 după cum urmează: 8 în zilele de 3-8, și 23-25; de 9 în zilele de 22, 28-30; de 10 în zilele de 1-2, 9-14, 19-21 și de 11 în zilele de 15-18¹⁸. Din aceste motive și cantitățile de alimente au variat în concordanță cu numărul bolnavilor deși ele sunt aceleași întâlnite în evidența din luna iunie același an. Totuși în această lună s-a livrat pentru bolnavi o cantitate de carne mai multă, adică în loc de 22 de zile de carne sunt 24 de zile de carne chiar și pentru zilele de duminică și chiar odată în ziua de vineri. Probabil din acest motiv și suma totală de cheltuieli din noiembrie este mai mare de 742 lei și 30 parale față de 506 și 26 parale cât s-a cheltuit în luna iunie.

De asemenea, pentru ziua de 30 noiembrie în loc de alimente au fost incluse alte materiale pentru bolnavi și anume 4 ocale și 200 dramuri de săpun în valoare de 11 lei și 20 parale, 7 ocale de lumânări în valoare de 24 lei și 20 parale, ață pentru cusut în valoare de 1 leu și rășină pentru afumat odăile spitalului în valoare de 1 leu, iar în partea finală a acestor cheltuieli au fost incluse cele pentru doctoriile bolnavilor cu scăzământ de 25 la 100 în valoare de 223 lei și 4 parale. Apoi, urmează lefurile angajaților spitalului și anume: pentru un felcer în valoare de 200 lei pe lună și a unui rânduș și al unei rândușoace fiecare câte 40 lei pe lună¹⁹.

Vom încheia prezenta expunere cu analiza unui bilanț financiar al spitalului din Pitești care are titlul următor: „Bilanț pentru sumele de bani ce s-au primit de această Comisie și cei care s-au plătit printrânsa în trebuințele tinerii acestui spital de la deschiderea ei socotit de la 15 aprilie până la sfârșitul lui dechemvrie 1852 precum la vale se arată”²⁰. Din lectura bilanțului rezultă mai întâi că veniturile spitalului se ridicau la suma de 10220 lei și 10 parale, iar a cheltuielilor la suma de lei 10187 și 10 parale.

¹⁵ Una oca = 1,271 kg, un dram = 1,179 g, apud N. Stoicescu, *Cum mdsurau strămoșii*, București, 1971, p. 278.

¹⁶ Arhivele Naționale ale României, Ministerul de Interne, fond Direcția Generală a Serviciului Sanitar, 44/1952, f. 5 r-v, 16 r-v.

¹⁷ *Ibidem*, f. 1 r.

¹⁸ *Ibidem*, f. 2 r, 82 v.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, f. 85, v-r.

Veniturile proveneau de la: Comitetul Carantinelor 3600 lei; Comitetul Magistratului orașului Curtea de Argeș 421 lei și 30 parale; Comitetul Magistratului orașului Pitești 1698 lei și 20 parale și de la Comitetul județului Argeș 4500 lei.

În privința cheltuielilor, acestea s-au efectuat în felul următor de către conducerea spitalului astfel: plata chiriei încăperilor și meremetul făcut la aceste case pe un an în valoare de 1295 lei și 18 parale; pentru obiectele cu care a fost dotat spitalul la care se adaugă primenelele, halaturile, scufele, ciorapii și papucii în valoare de 1891 lei și 30 parale; pentru plata condiciilor de venit și cheltuieli a spitalului în valoare de 12 lei; pentru obiecte împreună cu lemnele trebuincioase în valoare de 707 lei și 35 parale; pentru leafa felcerului de la 15 aprilie și până la sfârșitul lunii dechemvrie în valoare de 1700 lei; pentru leafa rândușului de la 15 aprilie și până la sfârșitul lunii dechemvrie în valoare de 340 lei; pentru leafa spălătoresii și bucătăresii de la 15 aprilie până la sfârșitul lui dechemvrie în valoare de 340 lei; pentru cumpărarea unor lipitori trebuincioase la bolnavi în valoare de 44 lei; pentru hrana bolnavilor intrați în spital după listele trimise de Cinstitul Comitet adică de la 1 mai și până la 1852 pentru optzeci și doi bolnavi în care intra și lumânările, săpunul și alte mărunte obiecte arătate anume la fiecare sfârșit de listă la sfârșitul îndestulării în valoare de 2229 lei și 33 parale; pentru plata doctoriilor slobozite pe seama bolnavilor în vremea arătată mai sus în valoare de 1626 lei și 9 parale, totalul cheltuielilor de 10187 lei parale 10. Acest bilanț este întărit prin semnătura unor notabilități ale orașului și anume Președintele Comisiei județului, Toma Brătianu, Președintele Sfatului I. I. Berendei și doctorul județului D. Capitanovici.

Credem că nu este de prisos să facem cunoscut încă două documente privind „Ștutul plății lefurilor slujbașilor Spitalului veneric din acest județ (Argeș) de la 15 aprilie, adică de când s-au înființat spitalul, până la 1 iulie 1852”²¹. Acest ștat de plată este alcătuit din trei coloane: în prima sunt trecuți banii în lei, în a doua banii în parale, iar a treia cuprinde numele acestor slujbași plătiți pe 15 zile din luna aprilie 1852, după cum urmează:

Lei	Parale	Pe 15 zile din aprilie
100	-	Dl. Pavel Nicolaul, felcerul Spitalului
20	-	Lui Barbul rândușul
20	-	Marii spălătoresii
		Pe luna Mai
200	-	Dl. Pavel Nicolaul, felcerul
40	-	Lui Barbul rândușul
40	-	Marii spălătoresii
		Pe luna iunie
200	-	Dl. Pavel Nicolaul, felcerul
40	-	Lui Barbul rândușul
40	-	Marii spălătoresii
700	-	Adică lei șapte sute

Acest ștat de plată este semnat de președintele Comisiei cărmuirii județului și de Președintele Sfatului primul fiind D. Teodoru, iar al doilea indescifrabil. Cel care a consemnat situația fiind secretarul Ștefan Vlădianu. Al doilea document inedit ca și

²¹ *Ibidem*, f. 1 r.

primul fiind o listă de obiectele încredințate spitalului din Pitești din acest județ Argeș pe seama bolnavilor la data de 19 iulie 1852. Acest document cuprinde următoarele obiecte: opt cămăși care au costat 60 lei; patru perechi de papuci la preț de 17 lei în total, un topor de tăiat lemne prețuit la 6 lei și 30 parale, o frânghie de întins rufele în valoare de 3 lei și 15 parale și o vadră de baie pentru fiecare în valoare de 2 lei și 20 parale. În total toate aceste obiecte au costat 89 de lei și 25 parale. Tabelul este adeverit prin semnătură de: Președintele Comisiei Cărmuirii județului Argeș (s. s.) Toma Brătianul, Președintele Sfatului, Mihail Berendei (s. s.) și Doctorul județului D. Căpitanovici (s. s.), și scris de secretarul St. Vlădeanul.

În încheiere ne permitem să atragem atenția asupra primului din cele două documente mai înainte prezentate și anume cel care reprezintă ștatul de plata lefurilor slujbașilor spitalului din orașul Pitești înființat la 15 aprilie 1852. Deci aceasta este data înființării acestui spital județean²². De asemenea, aceste ultime două documente cuprind numele felcerilor din spital precum și pe acela a doctorului județului Argeș și anume D. Căpitanovici.

²² *Ibidem* f. 8 r. De reținut că în 1852 a funcționat și spitalul din orașul Câmpulung Muscel, iar cel din orașul Curtea de Argeș abia din 1868; vezi: Constantin Șerban, *Spitalul din Curtea de Argeș în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în vol. *Trecut și viitor în medicină. Studii și note*, București, 1981, p. 357-363; Idem, *Câteva documente inedite privind spitalul și prima farmacie din Câmpulung Muscel*, în „Revista de istorie a Muscelului, Studii și comunicări”, VI, București, 2003, p. 83-95.